

RUBIN U NJENOM PUPKU

BARI ANSVORT

Preveo
Nikola Pajvančić

Laguna

Naslov originala

Barry Unsworth

THE RUBY IN HER NAVEL

Copyright © 2006 by Barry Unsworth

Translation Copyright © 2008 za srpsko izdanje, LAGUNA

Ajri

„Jer je vrednost mudrosti veća od rubina“
Knjiga o Jovu

I

Kada je igračica Nesrina postala slavna na dvorovima Evrope, mnoge su se priče raspredale o rubinu što joj je sijao u pupku dok je plesala. Neki su govorili da ga je ukrao jedan njen ljubavnik, zbog čega je završio na lomači – i to iz krune kralja Rožera Sicilijanskog, drugi da je to mito od Konrada Hoenštaufena za pomoć u zaveri za ubistvo tog istog kralja. Zavera je propala, pričali su, ali je ona rubin zadržala, pa ga platila na način koji je Konradu pružio više zadovoljstva čak i od smrti njegovog neprijatelja, bez obzira koliko je osvetoljubiv bio. Kako je vreme prolazilo, priče su dosezale sve dalje i postajale sve neobuzdanije: dragulj je dar bagdaskog kalifa, poslao joj ga je preko tajnog glasonoše veliki kan Mongola, uz obećanje još bogatstva ako samo dođe da pleše za njega i deli s njime postelju. A naravno, bilo je i onih koji su govorili da je Nesrina besramnica i da je rubin nagrada za njenu zakletvu na vernost đavolu. Trubadur koji ju je pratio spevao je pesme o rubinu, neke vesele, neke tužne, i to je ljude zbunjivalo još i više. Nijedno od to dvoje nikada nije reklo pravu istinu, ko god da ih je pitao, bilo kmet, bilo knez. Jedino ja znam celu priču. Ja, Tirstan.

Svaki ljudski život postoji u budućnosti jednako kao i u prošlosti, ma koliko na kraju kratka ta budućnost bila; vezani

su zajedno poput vrata što se njišu, a to njihanje je sadašnji trenutak. Da započne priču, čovek mora odabrati čas kada su vrata širom otvorena, a taj je čas za mene nastupio jednog kasnog aprilskog dana leta 1149, kada me je Jusuf ibn Mansur zamolio da ostanem s njim posle onoga što smo zvali *medžlis*, okupljanja zvaničnika koje se dva puta mesečno održavalo u kraljevskom dvoru, u Palermu.

Zamolio me je sasvim otvoreno, prilično nehajno, kao da se toga tek u tom trenutku setio i da bi inače smetnuo s uma. Međutim, izuzetno se retko dešavalo da Jusuf bilo šta zaboravi. Ima li boljeg načina da se razveju sumnje nego da se govori kada svi to čuju? Nije bilo ničega čudnog u tome što ću ostati tu, u tome što ćemo nasamo o nečemu razgovarati: on je gospodar nadzornog divana, a ja njegov podređeni u istom tom uredu. Ali tajnovitost je bila ukorenjena u njegovoj prirodi; a dobro je znao, kao što sam znao i ja – zapravo, tome me je, između ostalog, učio u godinama koje sam proveo služeći ga – kako se tajnovitost najbolje postiže putem privida otvorenosti.

Taj medžlis mi je ostao u pamćenju zato što ga je obeležila jedna svađa. Tek sam se nedavno bio vratio iz Napulja, gde sam pokušao da podmitim dvorsku ludu, kepeca po imenu Leo, da se vrati sa mnom u Palermo, kao dar kralju. Odbio je, mada je bio u iskušenju, jer se bojao grofovog gneva, naredbe da ga prate i zadave. To poslanstvo sam preduzeo u svojoj ulozi dobavljača zadovoljstva i predstava, što je bilo moje zvanično zvanje u nadzornom divanu, vrlo zvučno, mada smo tu službu sačinjavali samo ja, moj pisar i računovođa Stefan i vratar. Na medžlisu nisam govorio o tom neuspehu; ionako mi je bio običaj da na tim sastancima govorim što je manje moguće. Ljudi u mene nisu imali poverenja jer sam bio čovek koji nigde ne pripada. Radio sam za muslimanskog gospodara, nisam bio francuski Norman, već rođen u Engleskoj, od majke Saksonke i normanskog viteza bezemljaša. Otac nas je doveo u Italiju

leta gospodnjeg 1125, kad sam bio još dete. Nadao se da će pod normanskom vlašću uspeti u životu i bio je u pravu. Majka mi je umrla nekoliko godina potom, rađajući mi brata. Moj otac... Ali više o mom ocu kasnije.

Svađu je izazvao evnuh Martin, dvorski Saracen. Imao je ponešto da kaže o drskom upadu izvesnih pijanih normanskih vitezova u ženski deo dvorca. Tog jutra je normanski predstavnik bio Vilijem od Vana, koji je ljutito odbacio optužbe, stežući svoje ogromne pesnice i streljajući pogledom smežuranog Martina, koji je na sebi imao zeleni turban i odoru boje šafrana, kao da bi ga na komade rastrgao, što bi mu sasvim lako pošlo za rukom. Odbojnost prema Normanima kod ljudi stvara upravo ta crta da ističu šta sve znaju. Vilijem je znao za prezir koji i Grci i Arapi gaje prema normanskoj sirovosti i prostaštvu, i zbog toga je govorio i glasnije i grublje, jedinim jezikom koji je znao, severnofrancuskim narečjem, veoma teškim za razumevanje. A Martin je prikrilo strah, ukoliko ga je uopšte i osećao, te je uzvraćao svaki pogled i ponovio optužbe na svoj svadljiv, piskutav način. Samo ih je prisustvo Jusufa, koji je ovom prilikom bio domaćin, i po starešinstvu iznad obojice, obuzdalo da ne pređu na ličnije i neposrednije uvrede.

Među nama je uvek bilo napetosti i neprijateljstva, tinjalo je tik ispod površine, poput sporog plamena u vlažnoj travi. Ali otvorene svađe bile su retke, te se zato ove i dan-danas sećam. Sama po sebi nebitna, označavala je dublje podele što su se stvarale među nama, suparništvo oko kraljeve naklonosti između Saracena u dvorskoj službi i normanskog plemstva, suparništvo koje će postati još žešće u danima što su sledili.

Sem toga, ono što najviše pamtim iz tog dana, iz tih sati, sa početka moje priče, jeste nekakva neverica zbog beznačajnosti, sitničavosti naših reči u takvo doba. Retko je stanje izgledalo crnje za sicilijansko kraljevstvo nego u to proleće 1149. Ujedinjena mletačko-vizantinska flota blokirala je Krf i preti-la sicilijanskoj vlasti na obali Epira i južnog Jadrana. Konrad

Hoenštaufen i Manojlo Komnin, vladari Zapadnog i Istočnog carstva, dva najmoćnija čoveka na svetu, zakleti neprijatelji našeg kralja, sada su se, posle godina međusobnog nepoverenja, napokon udružili s namerom da napadnu Siciliju i smrve naše kraljevstvo dok je još u začetku: prošlo je manje od dvadeset godina otkako je naš dobri Rožer od Hotvila krunisan i miropomazan u katedrali u Palermu, proglašen za kralja Sicilije, Kalabrije i Apulije, prvi Norman – prvi čovek bilo kog porekla – koji je poneo tu krunu. Te godine predstavljale su veći deo mog života, ali u životu jednog kraljevstva nisu značile mnogo.

Sada ne pamtim šta je rečeno posle prepirke, kao da su se te žustre primedbe rastopile u onome što je usledilo. Pretpostavljam da mi je pažnja odlutala. Oduvek mi se dopadala ta prostorija, predvorje za dve prostorije pozadi, u kojima se obavljala glavnina poslova našeg divana. Tavanica je bila od drveta, rad saracenskih duborezaca, veoma brižljivo izrađena, s obojenim zvezdama između greda. Oko zidova se pružao tanak venac od grčkog mermera, friz od lozica i lišća. Kao i mnogo puta ranije, pustio sam da mi pogled prati vijuge i uskoro sam se potpuno u njima izgubio; svaka petlja vraćala se unazad, na svoj početak, i oblikovala prvu krivu nove petlje, u njima nije bilo prekida, ni početka ni kraja, gde god da oko zastane, um bi pao u zamku.

Dešava mi se kada tako razmišljam o detaljima oblika, kada pažljivo posmatram stvari stvorene radi lepote i potvrde moći, da mi se um oslobodi i na neki način raspe, pa osećam dodir neba u običnom materijalu kao što je drvo ili kamen. To me prati od najranijih dana, to osećanje raskršća između čoveka i Boga koje se može naći u delima ljudskih ruku. A tog aprilskog jutra dodir neba još je bio dodir moga kralja, čija se moć slavila u tom drvetu i tom kamenu. Zanos mog uma bilo je udivljenje zbog božje moći, i kraljeve; glasovi oko mene još su se čuli, čas snažni, čas tihi, ali je glas koji sam ja čuo bio onaj nepokolebljivi vladarski glas.

Jusufu ne bih priznao da mi je pažnja tako odlutala, u strahu da to ne naruši moj ugled u njegovim očima – većito sam želeo njegovu hvalu, mada ne znam je li to bilo usled zadovoljstva zbog sopstvene važnosti, ili da ga poštedim razočaranja. Može li se tako nešto uopšte i znati? U svakom slučaju, koliko god on bio sumnjičav, mislim da nije slutio da umem tako da odlutam; previše se to razlikovalo od njegove večite budnosti i opreza. Sve može biti korisno, može biti presudno, čak i neka sitnica, ona najmanja – ko to da zna? Znak izdajstva može se otkriti i u treptaju očnog kapka, rekao mi je jednom. Bez te veštine u prepoznavanju znaka, čemu klade i točak? Tako je pokušao da me usmeri, i tako sam pokušao da ga sledim. Kao što rekoh, želeo sam da mu udovoljim. Ali nisam bio uspešan. Nisam bio dobar učenik – znao sam to čak i tada.

Pošto smo ostali sami, ćutke sam stajao pred njim očekujući njegove reči. Ali on me je nemo uzeo za ruku i pošao sa mnom do manje odaje koja se nalazila iza, gde su radili njegovi beležnici i pisari, pa kroz nju do svog kabineta, gde je zatvorio teška vrata i poveo me do uzanog prostora u prozorskoj niši. To je bila tek opreznost po navici, stvorena tokom mnogih godina provedenih u dvorskoj službi. Nisam zbog toga naslutio da je stvar ozbiljna, niti su mi njegove prve reči dale povoda da to pomislim.

„Dakle, Tirstane Bošane“, rekao je, „da li ja to ovog jutra vidim novi *sorcot*?“

„Da“, rekao sam, „vidiš ga.“

Ponekad me je zavitalavao zbog mog raskošnog odevanja, koristeći, s primesom ironije, francuske izraze koji su poslednjih meseci postali pomodni u Palermu. Voleo sam da budem čist i uredan i da lepo izgledam, i mnogo sam pažnje posvećivao svojoj spoljašnosti, brijao sam se dva puta nedeljno i trošio dobar deo svojih prihoda na odeću, miris i ulje za kosu, koja je veoma svetle boje i pada mi do ramena. Tog jutra sam na sebi imao ogrtač od tamnoplave svile, postavljen na ramenima i uzanih rukava.

„I *chainse*, i to? I *chauces*?“

Osmehivao se dok je govorio, i ja sam mu uzvratilo osmehom, znajući da su ta pitanja način na koji mi iskazuje naklonost. Ne, odgovorio sam, košulja nije nova, ali se sada vidi više veza jer je izrez na ogrtaču dublji. Prilično mi je laknulo zato što se ovog puta nije našalio na račun mog pevanja. Otkrio je – ali on je sve otkrivao – da imam lep glas i da znam prilično pesama, što crkvenih što profanih. Ponekad mi je pretio da će me naterati da pevam po hodnicima divana, da razveselim njegove službenike.

„Da, vidim“, rekao je. „Dubok izrez, vrlo otmeno.“ Sâm se uvek oblačio krajnje jednostavno – bela odora, visok beo turban i pojas od zelene svile, a jedini ukras mu je bio smaragdni broš na okovratniku. Potajno sam smatrao da on bolje izgleda, zato što je bio i vitak i okretan, dok sam ja bio teži, i širi u ramenima.

Osmeh mu je izbledeo sada kad me je pomnije pogledao. „Imam zadatak za tebe“, rekao je.

Ovde bi trebalo da zastanem i kažem nešto više o tom Divanu el-tahkik el-memur, koji su neki zvali nadzorni divan a drugi divan tajni. To je glavna finansijska služba dvorske uprave, odgovorna za poreske registre i za potvrde zemljišnih darova iz kraljevskog poseda. Velika moć počiva u tom uredu, pošto kraljevski darovi i obnavljanja privilegija mogu da potvrde samo njegovi službenici, a ne obični pisari kraljevskog divana. Ured se takođe bavi i tajnijim poslovima s novcem, rukovodi ucenama i podmićivanjem, a oba se ta posla vode pod rubrikom „podsticaji“, kao i prikupljanjem izvesnih informacija, koje Jusuf redovno prenosi kralju, nasamo. Kao i svi koji služe u dvorskim uredima, dobro smo pazili da neki poslovi ne budu poznati javnosti – a pogotovo ne poznati drugim uredima. Dobar deo mojih dužnosti nalazio se na toj mračnijoj strani. Kraljeva politika bila je da se služi mitom gde god je to moguće; ja sam bio jedan od kesonoša, i to se lepo uklapalo sa mojim

zvaničnim dužnostima dobavljača, pošto su se moja putovanja uvek mogla objasniti kao potraga za novim zadovoljstvima i predstavama.

„Kao što znaš“, govorio je Jusuf sada, „mi i dalje gajimo dobre odnose s Mađarskim kraljevstvom.“ Imao je običaj da počne s nečim opštepoznatim. Koloman, kralj Mađara, bio je oženjen kraljevom rođakom Bazilom, i svi su znali da između dva dvora vlada blisko prijateljstvo. „Još primamo uverenja da su Mađari spremni da podrže ustanak u Srbiji, ako on može da se izazove.“

Jusufovo lice bilo je uzano, a delovalo je još uzanije zbog visokog turbana nalik na kupolu. Oči su mu bile tamne, duboko usađene i veoma prodorne. Počivalo su na meni mirno, gledao me je sa iste visine – bio je visok za Arapina, visok kao ja, mada mršaviji, kao što sam rekao, i finijih kostiju. „*Aktivno* podrže“, dodao je tren kasnije, i dalje me pažljivo gledajući.

Srce mi je premiralo još otkako je spomenuo Srbiju: već sam slutio prirodu svog zadatka. „Moj gospodar“, rekao sam, „koliko puta smo već čuli za tu njihovu spremnost?“

„Istina, ali ovog puta ima više osnova da u nju poverujemo. Glas je stigao iz izvora bliskih prestolu i potvrđen je na srpskoj strani. Jedinice mađarske konjice okupljaju se na granici. Sve je spremno. Čekamo samo na varnicu.“

Klimnuo sam glavom, ali nisam odgovorio. Ta varnica, toliko dugo čekana, bio je srpski ustanak protiv vizantinske vlasti. To će, uz pomoć Mađara, željnih da prošire svoje istočne granice, odvući pažnju Manojla Komnina, primorati ga da u Srbiju pošalje vojsku za gušenje ustanka, i tako mu osujetiti namere za napad na Siciliju.

Lično, ja više nisam verovao ni u srpski ustanak ni u mađarsko mešanje; oboje je obećavano i ranije. Sada ću morati neku da da otputujem i sastanem se s Lazarem Pilićem, jedinim srpskim ustanikom koji govori grčki. Lazaru nisam verovao i znao sam da će, gde god da je taj sastanak zakazan, putovanje

biti neprijatno i verovatno opasno. Naravno, opasnost će za Lazara biti mnogo veća. Vizantinska vlast na Balkanu se ljuljala. Osećali su kako se tlo pomera, bojali su se da im se ne izmakne ispod nogu i zato su postali oprezniji i okrutniji. Oslepljivanje – uobičajena kazna za izdajnike i uhode – bilo je najmanje što je Lazar mogao da očekuje ako u njega posumnjaju.

Istinska teškoća nalazila se u činjenici da naš divan nije imao puna ovlašćenja za delovanje na Balkanu, pošto je bio ograničen samo na plaćanje mita. Pojedinci u vicekancelarovoj službi obrazovali su poseban ured koji su nazvali naredbodavni divan, što je bio naslov zbunjujuće sličan našem. Stekli su kraljevu naklonost i dobili zadatak diplomatskog ubeđivanja u Mađarskoj. Mi smo morali da se oslanjamo na njihove izveštaje, koji su nam dolazili skraćeni, mnogo toga značajnog bilo je izostavljano. Ponekad nam uopšte nisu ni stizali. I tako su sada dva ogranka državne uprave bila odvojeno umešana u podsticanje bune u Srbiji, ljubomorni jedan na drugi, ne razmenjujući saznanja koja su sticali.

„Mnogo smo već kraljevog novca potrošili na te Srbe“, rekao sam. „Zasada bezuspešno. Ne znamo kako to zlato troše, nemo načina da saznamo.“

„Ovog puta neće biti zlata. Uzimali su oberučke i davali obećanja koja nisu ispunili. Sada ćemo mi malo da obećavamo, ali ruke nećemo da pružamo.“

Blago se osmehnuo dok je to govorio; kao pravi Arapin, voleo je igre rečima i obrnute stilske figure. Ja sam tada već osećao neki početak olakšanja. Spomenuo je zadatak, ali kakvog tu zadatka može biti?

„Ako ih odbijemo, nema razloga za sastanak“, rekao sam.

„Naprotiv, baš ga zato i ima. Ako budeš tamo i lično ih odbiješ, ostavićemo jači utisak. Tamo si, pred njihovim očima. Nadohvat ruke. Oni će pružiti ruke, kad ono, ti im ne daš ništa. Situacija je za nas veoma ozbiljna; možda će tako i za njih postati ozbiljnija.“

Glas mu je postao malo dublji kod tih poslednjih reči, znak nekog osećanja kojeg možda ni sam nije bio svestan. Bio je tu i pokret koji ga je odao. Na svilenom niti preko levog ramena nosio je amajliju sa svitkom na kome je bilo ispisano devedeset devet imena Božjih. U trenucima napetosti dodirnuo bi tu kutijicu, blago bi je okrznuo prstima. Za razliku od mnogih Saracena u kraljevskom divanu koji su se preobratali u hrišćanstvo, Jusuf je zadržao veru svojih otaca.

Da je stvar ozbiljna, nije bilo nikakve sumnje. Bili smo suočeni sa najsilnijim vojnim savezništvom koje se moglo zamisliti. Sem opasnosti po naše kraljevstvo, i nas obojica smo mogli i mnogo šta lično da izgubimo. Jusuf je u rukama imao veliku moć, ali uspon vicekancelarovog ureda dovodio je u pitanje neka njegova ovlašćenja. A sada se kralj spremao da stvori novi položaj, zvanje kraljevskog komornika, s ovlašćenjima da nadgleda i nadzire oba ureda u svim pitanjima novca, obnavljanja titula i zemljišnih darova. Čovek koji se domogne tog položaja biće po moći i uticaju odmah iza kraljevog prvog ministra, emira nad emirima, koji je tada bio Žorž iz Antiohije. Jusuf je želeo to mesto i svugde se pričalo da će ga verovatno i dobiti. Ako se to desi, postojali su dobri izgledi da će predložiti mene kao svog zamenika na položaju gospodara nadzornog divana. Onda bih postao bogat kao on i imao naložnice, bele konje s pozlaćenom ormom, uniformisane saracenske slugе koji će mi krčiti put na ulicama i sopstvenu vilu s vrtom. Nasledio bih mermerni friz i mrežastu tavanicu i svež vazduh što stiže kroz kitnjasti klesani rupičasti prozor. Slaću druge na poslanstva, da se sastaju s ljudima kao što je Lazar. Jusuf mi nikada ništa nije obećavao, ali ja sam mu bio blizak, mada po gotovo svemu od njega različit. On nije bio čovek koji će pokazivati posebnu toplinu osećanja, ali sam znao da prema meni gaji neku naklonost.

Sada mi je ukratko saopštio šta za mene ima na umu. Tada se bližio kraj aprila i veliko hodočašće za Bari u Apuliji već je počelo. Iz čitave Evrope, iz Skandinavije i sa Baltika, iz Rusije

i zemlje Slovena, družine hodočasnika sporo su se okupljale u Bariju povodom praznika svetog Nikole, da posete crkvu u kojoj se čuvaju njegove svete mošti i da ovlaže usne čudotvornim mirom koje teče iz njegovog netruležnog tela i ima moć da leči bolesne i sakate. Priključiću se tom mnoštvu; putovaću u Bari kao hodočasnik i tamo ću se naći s Lazarom i uskratiti mu zlato.

Prvo ću, da moje putovanje ne bi bilo sumnjivo, ići pod svojim imenom i otvoreno u Kalabriju, a tamo ću kupiti male bele čaplje koje se u ovo doba godine nađu zarobljene u močvarama što se pružaju između varoši po imenu Kozenca i mora. Poslaću ih natrag u Palermo, za kraljevski sokolarnik – kralj je voleo da pušta te hitre ptice svojim sokolovima. Pošto to obavim, preći ću poluostrvo na konju. Pre Barija, gde nađem za zgodno, ostaviću konja i nastaviću peške s kapuljačom, štapom i torbom i utopiću se u reku hodočasnika.

„Za čaplje ne smeš platiti više od četiri fole po ptici“, rekao je. „A u to ulazi i cena kaveza.“

Na to sam morao da se osmehnem. Nijedna pojedinost za njega nije bila previše sitna; sigurno je otišao kod sokolara da ustanovi tačan iznos. „Nabavljanje ptica za kraljev lov nikada nije spadalo u moje dužnosti dobavljača“, rekao sam. „Zašto ne ide isti čovek kao i obično?“

„Raspitao sam se o tome. Obično je to bio Filipo Majela, a on je otišao s novcem pre godinu dana i od tada za njega niko nije čuo. Veoma ugledan čovek iz divana prvog pisara, išao je u Kalabriju mnogo godina da kupuje te ptice. Dvanaest godina najmanje. Onda je prošle godine, a zašto, to zna samo Alah milostivi, koji zna sve, nestao s parama za kupovinu.“

U Jusufovom glasu bilo je čuđenja zbog te nepostojanosti, koja je njemu bila toliko strana, toliko u neskladu s njegovim uređenim životom. „Samo je otišao, sve je ostavio za sobom“, rekao je, i dok mu se neverica još čula u glasu, mene je bez upozorenja napao nekakav zloduh, naglo me je obuzela zavist

prema tom lopovu Filipu. Bio sam siguran da me je to zloduh tako zgrabio: takvo osećanje sigurno nije moglo samo da se rodi u meni, jer ja sam uvek bio krajnje pažljiv, brojao sam svaki *follaris* kraljevog novca. „Sigurno je izgubio razum“, rekao sam, misleći na njega tamo, s novcem u kesi, kako se okreće ka planinama i moru.

„U početku se mislilo da su ga njegovi naoružani pratioci ubili i sakrili novce“, rekao je Jusuf. „Pračeni su, ali takvi ljudi ne čekaju dugo ako imaju novca za trošenje i uskoro je postalo jasno da ga ovi nemaju.“

„Gde će se održati sastanak s Lazarom?“

„U bazilici, pored stepeništa što vodi u kriptu.“

„To je sigurno njegova ideja. Oko stepenica će biti gužva, ljudi će se tiskati da siđu u kriptu, do svečevog groba.“

„Bez sumnje je to razlog. U takvoj gužvi lakše ćete ostati neprimećeni.“

Nekoliko trenutaka ćutke sam ga gledao. Na licu mu je bio uobičajeni strpljiv i lukav izraz. Naredio mi je da idem. Nije želeo da mi se nešto loše desi; možda nije posebno verovao u ishod, možda je čak verovao, kao i ja, da stajanje u pokretnoj reci ljudi i nije najbolji način da se ostane neprimećen. Ali takvi zadaci predstavljali su deo moći i ovlašćenja njegovog divana; morali su da se izvrše, inače bi ih preuzeo neko drugi, i on bi zbog toga oslabio.

„Gospodaru“, rekao sam, „spreman sam da uradim sve što od mene zatražiš, šta god to bilo, ali ovo je dugačak put samo da bi se pokazale prazne ruke.“

„Mi radimo pomoću znakova i gestova. Zar to još ne znaš? Novac je jednako važan bez obzira na to ima li ga ili ga nema. Ima jedan stih u Kuranu koji o tome govori: 'A da neće svi ljudi postati nevernici, Mi bismo krovove kuća onih koji ne veruju u Milostivog od srebra učinili, a i stepenice uz koje se penju.'“

Klimnuo sam glavom kao da ga sasvim shvatam, mada je to bilo daleko od istine. Zapravo, često nisam shvatao citate iz

svete knjige muslimana. Pomislio sam kako ovo možda znači da Bogu zlato i srebro nisu važni, ali nisam video kakve to ima veze, pošto smo govorili o Lazaru, kome su i jedno i drugo veoma važni.

„Napor kome se izlažemo deo je poruke“, rekao je Jusuf. „On će morati dobro da se potruži da to prenese svojim, koji će biti besni na njega, a ne na nas, i koji će ga možda posmatrati kao istrošenu robu i poželeti da ga nekim zamene. Shvataš li, Tirstane Bošane?“

Uvek je koristio moje ime, moje celo ime, kada je znao da se nečem protivim i kada je želeo da se razumemo, kao da sam dete koje odbija da se urazumi. A to me je ljutilo i diralo u jednakoj meri i mislim da je on to znao. Kada je završio s pričom, neko vreme je stajao ćutke. Visok i naizgled krhak, blago, učenjački pogrbljen, više je podsećao na nekog arapskog umetnika ili čoveka od pera kakvima je naš kralj voleo da se okružuje nego na ono što je zaista bio, gospodar uhoda, nadzornik kraljevskih prihoda, čovek koji ima moć zbog koje mu zavide i zbog koje ga se plaše, bezobziran i odan u službi svom kraljevstvu – kraljevstvu kojim su njegovi preci vladali dva veka, a kojim sada vlada normanski kralj čiji su se otac i stric iskricali na Siciliji kao pustolovi bez prebijene pare, pa silom zaposeli čitavo ostrvo.

Sada se jedva primetno trgnuo, kao da je nešto zaboravio ili dopustio sebi previše predaha, previše tišine. Onda je nagnuo glavu, kratko mi poželeo zbogom pa se okrenuo. Tako otpušten, smesta sam otišao, no ovog puta nisam prošao kroz predvorje, već sam diskretno izašao na hodnik koji je pratio zid što gleda ka gradu. Na njegovom kraju bile su stepenice što su u spirali vodile dole u dvorište. U prvom zavoju stepeništa nalazilo se uzano odmorište, a tu u niši prozor kroz koji je, u to doba dana, sunce koso padalo na stepenice i prosipalo po njima svoju svetlost. Dok sam mu prilazio, čuo sam drhtavi glas mujezina kako pozivaju vernike na molitvu s minareta po čitavom gradu. Shvatio sam zašto je Jusuf tako naglo okončao naš razgovor: bio je to podnevni poziv, i on je čuo prve njegove tonove.

Zastao sam pred tim otvorom, kao što sam i ranije ponekad činio; jedva da je bio tri pedlja širok, ali sam kroz njega video deo neba. Jusufu će trebati vremena da pozove slugu koji će doneti vodu za obredno pranje lica i ruku... On me je ohrabrio da se koristim maštom, da je upotrebljavam poput svetla, poput zraka usmerenog na pokrete, misli, navike drugih, da mi stalno budu u mislima, da ih vidim u trenucima opuštenosti ili samoće, kada se ne čuvaju. Kud bi taj neko otišao, šta bi sledeće uradio? Da ih pratim čak i u intimnim pojedinostima njihovih života. Jusuf je bio taj, kao što kažem, koji je to u meni probudio; sada sam zrak usmerio na njega. Izuće cipele sa uzanih stopala, pljesnuće da pozove slugu, malog berberskog roba kome je dao ime Matija, a koji je spavao na prostirci na podu susedne sobe. Matija će znati šta da učini, neće to morati da mu se kaže. Doneće krčag s vodom i peškir; veoma će sporo sipati vodu u lavor, koji je uvek pri ruci; dok voda teče iz grlića krčaga, Jusuf će je hvatati šakama i prinositi licu, pa kvasiti uši, nozdrve, oči i usta, tako da sva čula budu čista pre nego što se okrene ka Meki i objavi svoju nameru da se moli.

Sve ovo dugo traje da se zapiše, ali ne i dugo da se vidi u mislima. Poziv je još trajao, razlégao se iz svih pravaca, blizu i daleko, svedočio je o veličini Boga, prizivao pravoverne da se spasu, bučna, melodična graja koja se spuštala na grad pet puta dnevno, nerazgovetna zbog različitih udaljenosti i preklapanja zvuka, pošto oni koji su zapevali nisu počinjali istog trenutka, jedan glas se utišavao dok je drugi jačao, poput velova zvuka postavljenih jedan drugom preko ivica, velova koje su ponovo remetili pokreti samih mujezina, pošto je svaki morao da se obrati na sve četiri strane sveta i tako ponovi svoj poziv četiri puta, svaki put okrenut na drugu stranu. Bila je to isprekidana muzika, duboko poznata svima koji su svoj život proživeli u gradu i dirljiva u svom neredu, bar meni, mada sam hrišćanin – kao glasno dozivanje jaganjaca, izgubljenih na bregovima, kada jedno odgovora drugome izbliza i izdaleka, koje sam pamtio iz

detinjstva provedenog na engleskim bregovima, hor koji mi je uvek zvučao kao i tuga i kao radost u isti mah.

Sada, dok sam i dalje stajao tu u uzanom zraku svetlosti, kao u odgovor na ljudske glasove, ali ne i u suparništvu, odjeknuli su metalni glasovi zvonâ iz manastira i crkava po čitavom gradu, označavajući podne i sekstu. A i ti su se zvukovi mešali – jasno srebro zvona što vise u samostanima, dublja jeka iznad njihovih kapija, zvonka i grlena iz crkvenih zvonika. Još nekoliko trenutaka ljudska grla i zvona stvarala su tu mešavinu tuge i slave, i kada sam digao pogled ka delu neba koji se video kroz prozor, video sam hitrokrile ptice što žive na nebu iznad grada i nikada ne sleću na zemlju, video ih kako se jate na svetlom vazduhu, izdižu iznad zvuka, ne kao u strahu, već kao u radosti.

I na to me je preplavila poznata ljubav prema ovom gradu, Palermu, gde sam proveo većinu svojih godina, prema raznovrsnosti koju ti zvuci izražavaju, različite vere koje ovde zajedno žive, različite narode koji se tiskaju po tržnicama i rade na zdanjima što se dižu na sve strane, mole se odvojeno i sude se na svojim jezicima, ali ih sve u jedinstvu drži naš veliki kralj. Pomislio sam na njega sada, na prilike kad sam ga viđao prilikom državnih poslova, uvek iz daljine. Jahao je s baldahinom od blede svile iznad glave, a svetlo koje je kroz njega padalo kao da mu je zaklanjalo lice: blistavilo koje skriva. U mislima nisam imao sliku kraljevog lica.

Odatle nisam video pizansku kulu, gde su se nalazile kraljevske odaje, ali sam znao da on tamo provodi jutro, u odaji za primanje na spratu. I sada je sigurno tamo, prima strana poslanstva, proučava hartije koje utiču na živote hiljada nas, ili možda razmatra pojedinosti prihoda sa svojih poseda – u tom slučaju, pogled će mu se možda zadržati, samo delić trenutka, na belešci koju sam ja načinio, nekom trošku. Videće znake koje sam ja napisao! Od te pomisli me je obuzeo osećaj čudesnog, čudesnog zbog te bliskosti i te daljine. Pokušao sam da ga zamislim, kao što sam malopre zamislio Jusufa, ali nisam uspeo,

bio je van domašaja moje mašte tako uzdignut božjom milošću, darivan žezlom i šárom. Bilo mi je osam godina onog Božića kada je krunisan u katedrali u Palermu. Tada sam ga prvi put video, dok sam stajao s ocem među drugim plemićima. Otac me je digao i video sam ga kako prolazi kroz sunčevu svetlost i na sebi je imao zlatan ogrtač i uzda konja bila mu je zlatna, a kopita bešumna jer su po pločniku bili razastrti sagovi.

Od tada živim u zaštitničkoj senci njegove moći. Sada me je obuzela sramota što sam bio tako oprezan i nevoljan na vesti o svom zadatku u Bariju, kada tamo idem u njegovoj službi. U dotadašnjem životu iskusio sam razočaranje. Zapravo, ponekad mi se činilo da mi je suđeno da nikada ne stignem do obećanog cilja. Samo sam, čitavom dušom, želeo da se borim za kralja kao vitez, a to nije bilo moguće iz razloga koje ću docnije podrobnije objasniti. Tražio sam položaj u njegovoj Domaćoj gardi, a ni od toga nije bilo ništa zato što me je Jusuf odatle preuzeo. Primetio me je i pozdravio na arapskom i ja sam mu odgovorio na istom jeziku, koji sam naučio, mada u to doba nesavršeno, od arapske dadilje kojoj su me roditelji u detinjstvu bili poverili. Sa tih nekoliko reči kojima sam mu odgovorio moj život se promenio. Posle ću saznati da je on želeo više hrišćana u divanu, da proširi temelje svoje moći. Neko kao što sam ja, latinske vere i normanskog porekla, bio je posebno pogodan za te njegove namere. Imao je i druge razloge, koje ću saznati tek kasnije.

Poslao me je da učim rimsko pravo u Bolonji, da bih vodio slučajeve u kojima se kraljevo svetovno pravo sukobljava s crkvenim zahtevima oko imanjanja i prihoda. Učio sam, ali nisam osećao sklonost ka pravima i nisam bio među najuspešnijima tamo. Više sam uspeha imao po krčmama, gde sam naučio mnogo novih pesama, i onih na latinskom koje su pevali studenti, i onih novih, na francuskom, koje su stizale iz Poatua i Akvitanije. I nekako sam, po povratku u Palermu i dvorsku službu, postao dobavljač rasonode i kesonoša. Ono što sam ja želeo bila je služba na suncu, na otvorenom, bez prebiranja novčića.

Ali ipak sam mogao da mu budem od koristi i u senkama. A zar ne idem otvoreno u Kozencu da mu kupim bele močvarske ptice koje je tako voleo da nudi svojim sokolovima?

Obodren tim mislima, okrenuo sam se od prozora da nastavim silazak. Dok sam to činio, nekim slučajem sam, ili možda nagonski, pogledao iza sebe, u pravcu iz koga sam došao. Na vrhu stepenica stajao je neki čovek, stajao sasvim mirno i posmatrao me. Sledećeg trena sam ga prepoznao: bio je to Moris Berul, sveštenik koji je sada radio u pravnom odeljenju vicekancelarovog ureda, kao savetnik za pitanja kanonskog prava. Bio je prisutan na medžlisu, ali nije govorio. Nije progovorio ni sada, mada se činilo da na trenutak okleva, kao da će mi prići. Onda se okrenuo, načinio nekoliko koraka niz hodnik i nestao.

II

Stepenište se završavalo na kopnenoj strani palate, gde je izlazilo na ozidano dvorište sa uzanom nadstrešnicom i vodoskokom. Tu sam naišao na Marka Glikasa, koji je izašao da se nadiše svežeg vazduha u senci lukova i da se sporo prošeta, staračkim korakom, nesigurnim i hromim. Bio mi je okrenut leđima i nije čuo da prilazim. Nije me video sve dok se nije zaustavio i okrenuo, što je učinio sporo, postepeno – svi pokreti bili su mu spori sem pokreta glave, koja se često trzala naviše kao da prati neki slabašan zvuk u vazduhu iznad. Bio je gologlav, po čemu sam znao da je izašao samo da kratko predahne od rada za pisacim stolom.

Poželeo mi je dobar dan i produžio bi, ali sam mu ja pre toga postavio uobičajeno pitanje, isto koje su mu ljudi postavljali i proteklih dvadeset godina: „I, kako napreduju studije?“

„Polako potkrepljujemo naše tvrdnje“, rekao je, što mu je bio uobičajen odgovor. „Da, polako i sigurno potkrepljujemo naše tvrdnje.“

Niko nije znao koliko je Glikasu godina. Osedeo je, a oči su mu zgasle u kraljevoj službi, večito s jednim jedinim zadatkom: da nađe ubedljive dokaze, dokaze koji se mogu objaviti, da su Sicilijom nekada, bez obzira na to koliko davno, vladali